GÜNEŞ & GÜNEŞ
HUKUK BÜROSU

ANAYASA • TEMEL HAKLAR

Anayasal Haklarımız ve Başvuru Yolları

Yapay zekâ ile oluşturulmuş temsili görsel.

Hak • Koruma • Başvuru

Kaynak inceleme tarihi: 12 Ekim 2026

Anayasa; yaşam, özgürlük, özel hayat, ifade, mülkiyet, eğitim ve hak arama gibi temel alanları güvence altına alır. Bu güvenceler kamu makamlarının kararlarını ve hakları koruma görevini etkiler. Bir hakkın ihlal edildiği düşünüldüğünde önce olayın niteliğine uygun başvuru yolu belirlenmeli, belgeler toplanmalı ve süreler izlenmelidir. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru ise özel şartları olan, ikincil bir koruma yoludur. [A1, A2]

Bu rehber, Güneş & Güneş Hukuk Bürosu'nun açıklayıcı hukuk rehberleri alanı için hazırlanmıştır. Anayasal güvencelerin günlük yaşamla ilişkisini ve başvuru yollarının birbirinden farkını açıklar. Kaynak inceleme tarihi 12 Ekim 2026'dır. Metin, somut olay için süre hesabı veya dava dilekçesi yerine geçmez.

Anayasal güvence günlük hayatta ne anlama gelir?

Anayasa yalnız devletin kurumlarını düzenlemez. Bireyin onurunu, özgürlüğünü ve haklarını da korur. Anayasa m. 11'e göre anayasal hükümler; yasama, yürütme, yargı, idare ve diğer kişi ve kuruluşları bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Haklar, somut uyuşmazlıkların yorumlanmasında da önem taşır. [A1]

Bir sağlık müdahalesi, gözaltı, işyerinde izleme, ifade nedeniyle yaptırım veya taşınmaz uyuşmazlığı farklı kanunlara tabi olabilir. Buna rağmen her birinde ilgili anayasal güvence belirlenebilir. İlk iş, olayın yalnız "haksız" olduğunu söylemek yerine, hangi hakka hangi davranışla müdahale edildiğini açıklamaktır.

Devletin görevi hem haksız müdahalelerden kaçınmayı hem de hakların kullanılmasını sağlayacak korumayı kapsar. Anayasa m. 5, bu koruyucu görevin genel temelini oluşturur. Özel kişiler arasındaki bir uyuşmazlıkta dahi mahkemelerin temel hakları gözetmesi gerekebilir. [A1, A3]

Haklar hangi şartlarla sınırlandırılabilir?

Anayasa m. 13, temel hak sınırlamalarının kanuna dayanmasını, ilgili anayasal sebeplere uygun olmasını ve hakkın özüne dokunmamasını arar. Sınırlama; demokratik toplum düzeni, laik Cumhuriyetin gerekleri ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. İlgili hakkın kendi maddesindeki özel güvenceler ayrıca uygulanır. [A1]

Bir sınırlamanın değerlendirilmesinde hukuki dayanak, amaç ve seçilen aracın bu amaca uygunluğu birlikte incelenir. Daha hafif bir araçla aynı amaç sağlanabiliyorsa ağır müdahalenin gerekçesi ayrıca sorgulanır. İdarenin veya mahkemenin genel ifadeleri, somut olayın neden bu müdahaleyi gerektirdiğini açıklamalıdır.

Olağanüstü hâlde hakların durumu

Anayasa m. 15, savaş, seferberlik veya olağanüstü hâlde ayrı bir değerlendirme çerçevesi öngörür. Tedbirler durumun gerektirdiği ölçüyle

sınırlıdır ve milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükleri ihlal edemez. Maddede ayrıca korunmaya devam eden çekirdek güvenceler bulunur. Olağanüstü hâl, bütün hakların sınırsız biçimde askıya alınması anlamına gelmez. [A1]

Yabancılar bakımından Anayasa m. 16, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlama yapılabilmesini düzenler. Bazı siyasi haklar vatandaşlığa bağlıdır. Bu nedenle “herkes” için tanınan haklarla vatandaşlara özgü hakların kapsamı ayrı okunmalıdır. [A1]

Anayasal haklar haritası

Hak alanı	Anayasa maddesi	Günlük yaşamla bağlantı
Eşitlik	10	Ayrımcı işlem, farklı muamele, korunma ihtiyacı
Yaşam ve kişinin bütünlüğü	17	Şiddet, sağlık müdahalesi, yaşam riski
Zorla çalıştırma yasağı	18	Zorlayıcı çalışma ve sömürü iddiası
Kişi hürriyeti ve güvenliği	19	Yakalama, gözaltı, tutuklama
Özel hayat, konut, haberleşme	20–22	Kişisel veri, arama, iletişimin incelenmesi
Yerleşme ve seyahat	23	Hareket serbestisine ilişkin sınırlamalar
İnanç, düşünce ve ifade	24–28	İnanç, açıklama, bilim, sanat ve basın
Örgütlenme ve toplantı	33–34	Dernek faaliyeti, barışçıl toplantı
Mülkiyet	35	Malvarlığı, taşınmaz, kamulaştırma
Hak arama ve ceza güvenceleri	36–40	Adil yargılanma, kanuni hâkim, masumiyet
Aile, çocuk ve eğitim	41–42	Çocuğun korunması, aile ilişkisi, öğrenim
Çalışma ve sendikal haklar	48–55	Çalışma düzeni, dinlenme, sendika, ücret

Hak alanı	Anayasa maddesi	Günlük yaşamla bağlantı
Sağlık, çevre ve sosyal güvenlik	56, 60–61	Sağlık hizmeti, çevre, sosyal koruma
Siyasi katılım ve dilekçe	67–68, 70, 74	Seçim, parti, kamu hizmeti, bilgi edinme

Tablo bir yön bulma aracıdır; hakların bütün koşullarını veya bütün Anayasa hükümlerini içermez. Bir olay birden fazla güvenceyi ilgilendirebilir. Anayasa'daki her hakkın AYM'ye bireysel başvuru yoluyla bağımsız olarak incelenebileceği sonucu çıkarılmamalıdır. [A1: m. 148; A2: m. 45]

Yaşam, beden bütünlüğü ve özgürlük

Anayasa m. 17 yaşamı ve kişinin maddi ve manevi varlığını korur; işkence ve eziyeti yasaklar. Devletin güç kullanımı, bilinen tehditler, sağlık hizmetinin bazı yönleri ve ciddi ihlal iddialarının soruşturulması bu koruma çerçevesinde değerlendirilir. Olayın niteliğine göre müdahaleden kaçınma ve etkili koruma görevleri birlikte gündeme gelir. [A1, A4]

Anayasa m. 19, özgürlükten yoksun bırakma hâllerini ve bunlara ilişkin güvenceleri düzenler. Bir kişinin yakalanması veya tutuklanması, her durumda hukuka uygun kabul edilemez; anayasal ve kanuni şartlar aranır. İşlemin nedenleri, yargısal denetim ve ilgili süreler somut dosyada incelenmelidir. [A1]

Başvuru hazırlığında yakalama ve serbest bırakılma saatleri, kararlar, sağlık kayıtları, itirazlar ve tebliğ belgeleri düzenlenmelidir. Ancak her özgürlük şikâyetinde aynı başvuru yolu tüketilmez. Devam eden tutma, sona ermiş tutma ve tazminat talepleri arasında usul farkları bulunabilir; genel bir şema dosya incelemesinin yerini alamaz.

Özel hayat, aile ve dijital mahremiyet

Anayasa m. 20 özel ve aile hayatını, ayrıca kişisel verilerin korunmasını isteme hakkını düzenler. Konut ve haberleşme için m. 21–22'de özel güvenceler vardır. Dijital ortamda olması, bir bilginin veya iletişimin anayasal koruma dışında kaldığı anlamına gelmez. [A1]

AYM'nin E.Ü. kararında, özel bir işyerindeki e-posta incelemesi kişisel veri ve haberleşme güvenceleri bakımından değerlendirilmiştir. İncelemenin amacı, önceden bilgilendirme, gereklilik ve kapsam gibi sorular önem taşır. AYM, mahkemelerin koruyucu yükümlülüğü bakımından ihlal tespit etmiştir. Bu karar tüm işyeri denetimlerinin yasak olduğu sonucunu doğurmaz. [A3: §§ 53–69, 76–88 ve hüküm]

Aile ve çocuk alanında Anayasa m. 41 de dikkate alınmalıdır. Çocuğun üstün yararı, korunması ve aile ilişkilerine ilişkin güvenceler somut koşullar içinde uygulanır. Aileyi koruma amacı, kişinin güvenliğine veya diğer temel haklarına yönelik müdahaleyi tek başına haklı kılmaz. [A1]

İfade, inanç, basın ve barışçıl örgütlenme

Anayasa m. 24 din ve vicdan hürriyetini, m. 25 düşünce ve kanaat hürriyetini, m. 26 düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini düzenler. Bilim ve sanat m. 27, basın m. 28 kapsamında ayrıca korunur. Bu hakların kapsamı ve sınırlama sebepleri birbirinin aynısı değildir. [A1]

Bir sosyal medya paylaşımı, haber, sanat eseri veya toplantı nedeniyle uygulanan yaptırımda; ifadenin bağlamı, ilgili kişiler, kullanılan araç ve yaptırımın etkisi açıklanmalıdır. Özel hayat, itibar ve güvenlik gibi karşı menfaatlerin varlığı değerlendirmeyi gerekli kılar; yalnız bu menfaatleri adlandırmak yeterli gerekçe oluşturmaz. [A1: m. 13, 20, 24–28]

Dernek kurma ile toplantı ve gösteri yürüyüşü hakları m. 33–34’te düzenlenir. Anayasa m. 34, silahsız ve saldırısız toplantı bakımından önceden izin almadan kullanma güvencesi tanır; kanuni düzenleme ve sınırlamaların anayasal denetimi ayrıca yapılır. Toplantının niteliği ile müdahalenin sebebi ve ölçüsü birlikte incelenmelidir. [A1]

Mülkiyet ve ekonomik yaşam

Anayasa m. 35 mülkiyet ve miras haklarını güvence altına alır; kamu yararı amacıyla kanunla sınırlamaya izin verir. Mülkiyet hakkı, bütün ekonomik beklentilerin aynı biçimde korunması anlamına gelmez. İleri sürülen menfaatin hukuki temeli, müdahalenin niteliği ve kişiye yüklenen külfet değerlendirilmelidir. [A1]

Çalışma ve sözleşme özgürlüğü m. 48’de; çalışma hakkı ve ödevi m. 49’da düzenlenir. Çalışma şartları ve dinlenme, sendikal haklar, toplu sözleşme, grev ve ücret güvenceleri izleyen maddelerde yer alır. İş uyuşmazlıkları, ilgili iş hukuku kuralları yanında bu anayasal güvencelerle birlikte değerlendirilebilir. [A1: m. 48–55]

Bir özel hukuk uyuşmazlığında anayasal iddia ileri sürülecekse sözleşme, işlem, zarar ve yargısal kararlar arasında açık bağ kurulmalıdır. Sadece “mülkiyet hakkım ihlal edildi” ifadesi, hangi güvencenin neden işletilmediğini göstermeye yetmez.

Eğitim, sağlık, çevre ve sosyal haklar

Eğitim ve öğrenim hakkı Anayasa m. 42’de, sağlık ve çevre m. 56’da, sosyal güvenlik m. 60’ta düzenlenir. Anayasa m. 61 özel korunma ihtiyacı bulunan gruplarla ilgili ödevler öngörür. Sosyal haklar, anayasal düzenin parçasıdır; yalnız yardım veya idari tercih olarak görülmemelidir. [A1]

Anayasa m. 65, sosyal ve ekonomik görevlerin amaçlarına uygun öncelikler ve mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getirileceğini belirtir. Bu hüküm, ilgili anayasal hakkın somut güvencelerini veya başka haklarla bağlantısını incelemeyi gereksiz kılmaz. Hangi talebin hangi hukuk yoluyla ileri sürülebileceği ayrıca araştırılmalıdır. [A1]

Örneğin çevresel bir olay, sağlıklı çevre hakkı yanında yaşamı veya özel hayatı etkileyebilir. Sağlık hizmetine ilişkin bir uyuşmazlık da kişinin bütünlüğü ve etkili yargısal koruma ile bağlantılı olabilir. AYM'ye bireysel başvuruda bu bağlantının somut kurulması gerekir; Anayasa'da bir başlığın bulunması tek başına yeterli değildir. [A1: m. 148; A2: m. 45; A4]

Adil yargılanma, etkili başvuru ve eşitlik

Anayasa m. 36, meşru vasıta ve yollardan yararlanarak yargı mercileri önünde iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkını güvence altına alır. M. 37 kanuni hâkim güvencesini, m. 38 suç ve cezalara ilişkin temel ilkeleri düzenler. Hak arama, yalnız bir dilekçenin kabul edilmesiyle sınırlı bir mesele değildir; iddianın uygun usulle değerlendirilmesi de önem taşır. [A1]

Anayasa m. 40, ihlal edilen anayasal haklar için yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânı sağlanmasını düzenler. Devlet, işlemlerinde ilgili kişilerin hangi kanun yollarına ve mercilere başvuracağını ve süreleri belirtmek zorundadır. Ancak bir işlemdeki eksik bilgilendirme, bütün sürelerin kendiliğinden işlemediği varsayımına dayanak yapılmamalıdır; somut usul incelenmelidir. [A1]

Anayasa m. 138 uyarınca yasama, yürütme ve idare mahkeme kararlarına uymakla yükümlüdür; kararların uygulanması geciktirilemez. Başvurunun etkisi değerlendirilirken karar sonrası uygulama aşaması da izlenmelidir. [A1]

Eşitlik yönünden karşılaştırılan kişilerin durumları, farklı muamelenin sebebi ve etkisi gösterilmelidir. Anayasa m. 10, belirli grupları koruyan tedbirlerin eşitliğe aykırı sayılmayacağı hâlleri de düzenler. Eşitlik, her durumda herkesin aynı işleme tabi tutulması şeklinde mekanik uygulanmaz. [A1]

Hangi başvuru yolu ne işe yarar?

Yol	Temel işlev	Dikkat edilecek ayrım
İlgili idari makama başvuru	İşlemin düzeltilmesi veya talebin incelenmesi	Her başvuru dava süresini durdurmaz.
Savcılık ve ceza yolları	Suç iddiasının araştırılması	Tazminat ve acil tedbirin bütün işlevlerini karşılamaz.
Hukuk veya idare yargısı	Uyuşmazlığın ve uygun taleplerin çözümü	Görev, dava şartı ve süre konuya göre değişir.

Yol	Temel işlev	Dikkat edilecek ayrım
AYM bireysel başvurusu	Ortak koruma alanındaki temel hak ihlalinin incelenmesi	Olağan kanun yollarının yerine geçmez.
AİHM başvurusu	AİHS yükümlülüklerinin uluslararası denetimi	İç hukuk tüketimi, dört aylık süre ve usul şartları vardır.

Dilekçe, bilgi edinme ve Kamu Denetçiliği Kurumuna başvuru hakları Anayasa m. 74'te düzenlenir. Bu yolların özel kanunlardaki görev ve süre etkileri farklıdır. Herhangi bir kuruma başvurulduğu için dava veya bireysel başvuru süresinin durduğu varsayılmamalıdır. [A1, A2, A5]

Devam eden ciddi tehlikede koruyucu veya geçici tedbir ihtiyacı ayrıca değerlendirilmelidir. Esas uyuşmazlığı çözen dava ile acil zararı önleyen tedbir aynı işlevi görmez. Başvuru yolunun seçimi, olayın niteliği ve talep edilen sonuca dayanmalıdır.

AYM'ye bireysel başvurunun temel şartları

Ortak koruma alanı ve kişisel etkilenme

Anayasa m. 148 ile 6216 sayılı Kanun m. 45, Anayasa ve AİHS ile Türkiye'nin taraf olduğu ek protokollerin birlikte koruduğu hakları esas alır. İhlalin kamu gücünün bir işlemi, eylemi veya ihmaliyle bağlantısı bulunmalıdır. Özel kişiler arasındaki olaylarda mahkemelerin koruma görevindeki eksiklik bu bağlantıyı oluşturabilir. [A1–A3]

Başvurucu güncel ve kişisel bir hakkının doğrudan etkilendiğini göstermelidir. Özel hukuk tüzel kişileri yalnız kendilerine ait haklar yönünden başvurabilir; kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz. Yabancılar, yalnız vatandaşlara tanınan haklar bakımından başvuramaz. Bu, yabancıların bütün bireysel başvuru hakkından yoksun olduğu anlamına gelmez. [A2: m. 46]

Başvuru yollarını tüketme ve iddiayı temellendirme

İhlali giderebilecek etkili yolların usulüne uygun kullanılması gerekir. Başvurunun ikincilliği, ilgili anayasal şikâyetin yetkili mercilerin önüne özü itibarıyla taşınmasını gerektirir. AYM'ye ilk kez sunulacak soyut iddialar veya tamamlanmamış olağan süreçler kabul edilebilirlik sorunu doğurabilir. [A2: m. 45–48; A6]

AYM, her hukuki veya maddi hata için yeni bir temyiz mercii değildir. Bir kanunun doğrudan soyut iptali bireysel başvuruyla istenemez. Olağan

yargılamadaki değerlendirme ile temel hakkın ihlaline ilişkin sorun birbirinden ayrılmalıdır. [A1: m. 148; A2: m. 45, 49]

30 günlük süre ve başvuru biçimi

Genel süre, başvuru yollarının tüketilmesinden; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenilmesinden itibaren 30 gündür. Nihai kararın tebliği yanında daha önce gerçekleşen öğrenme olgusu da süre bakımından önem taşıyabilir. Kararın UYAP üzerinden öğrenilmesi gibi kayıtlar bu nedenle dosyada incelenmelidir. [A2: m. 47; A6]

Haklı mazeret nedeniyle süresinde başvuramayanlar için, mazeretin kalkmasından itibaren 15 gün içinde belgeyle başvurma düzenlemesi vardır. Mazeretin kabulü AYM tarafından değerlendirilir; bu düzenleme herkese tanınmış ilave 15 günlük süre değildir. [A2: m. 47/5]

Resmî başvuru formu, gerekli kararlar, başvuru yolları ve öğrenme tarihlerini gösteren belgeler ile ilgili diğer ekler düzenlenmelidir. Avukatla temsil zorunlu değildir; temsil varsa vekâletname sunulur. Harç veya adli yardım koşulları güncel usule göre ele alınır. [A2: m. 47; A6]

Avukatların UYAP Avukat Portalı üzerinden başvuruları 1 Ekim 2025’te alınmaya başlanmıştır. Bu düzenleme, sıradan e-posta gönderiminin geçerli bir bireysel başvuru yolu olduğu anlamına gelmez. Başvuru yapılacağı gün resmî kanallar ve form açıklamaları kontrol edilmelidir. [A7]

Kararın sonucu ve giderim

Kabul edilebilirlik incelemesi ile esas incelemesi farklıdır. İhlal tespiti hâlinde sonuçların giderilmesi için yeniden yargılama veya koşulları varsa tazminat gibi yollar gündeme gelebilir. AYM kararının etkisi, hüküm ve giderim gerekçesi birlikte okunarak belirlenmelidir. [A2: m. 48–50]

AİHM başvurusu hangi aşamada düşünülür?

AİHM, AİHS’ye taraf devletlerin Sözleşme yükümlülüklerini denetler. Genel olarak etkili iç hukuk yollarının tüketilmesi ve son iç hukuk kararından itibaren dört ay içinde başvurulması gerekir. Türkiye bakımından AYM bireysel başvurusunun tüketilmesi meselesi, ilgili şikâyet için yolun kapsamı ve etkililiği çerçevesinde değerlendirilir. [A5: m. 34–35]

AYM’nin 30 günlük süresi ile AİHM’nin dört aylık süresi birbirine eklenen serbest bekleme süreleri değildir. Her biri kendi başlangıç olgusuna ve usulüne tabidir. AİHM formunun eksiksiz düzenlenmesi ve gerekli belgelerle süresinde gönderilmesi ayrıca önem taşır. Eski kitaplarda geçen altı aylık süre güncel genel kural değildir. [A5, A8]

Bir hak dosyası için hazırlık listesi

1. Olayları, kararları ve öğrenme tarihlerini kronolojik sıraya koyun.
2. İhlal edildiğini düşündüğünüz hakkı ve ilgili anayasal güvenceyi belirleyin.
3. Devletin müdahalesini veya yerine getirmediği koruma görevini açıklayın.
4. Her önemli olguyu destekleyen belgeyi ayrı işaretleyin.
5. Kullanılan başvuru yollarını ve verilen cevapları kaydedin.
6. Devam eden tehlike varsa tedbir ihtiyacını ayrıca değerlendirin.
7. Süreyi yalnız takvimden saymayın; başlangıç tarihinin hukuki dayanağını da doğrulayın.
8. Talep edilen giderimi, ileri sürülen ihlalle ilişkilendirin.

Bu liste bir başvurunun kabul edileceğini göstermez. Amacı, eksik veya dağınık dosyanın yol açabileceği bilgi kaybını azaltmaktır. Başvurunun tüm usul şartları ilgili mevzuat ve güncel resmî açıklamalar üzerinden kontrol edilmelidir.

Sonuç

Anayasal haklar, kişinin günlük yaşamını ve kamu makamlarıyla ilişkisini etkileyen somut güvencelerdir. Etkili hak arama; doğru hakkı belirlemek, somut olguları belgelemek, uygun yolu kullanmak ve süreyi korumakla başlar. AYM ve AİHM yolları bu düzenin önemli parçalarıdır; her uyuşmazlık için otomatik veya ilk başvuru mercii olarak görülmemelidir.

Sıkça Sorulan Sorular

Anayasa’da yazan her hak için doğrudan AYM’ye gidebilir miyim?

Hayır. Ortak koruma alanı, kişisel etkilenme, iç hukuk yollarını tüketme ve süre gibi şartlar aranır. Anayasa’da tanınan hakların kapsamı, bireysel başvurunun konu kapsamından daha geniştir. [A1: m. 148; A2: m. 45–48]

Avukatsız bireysel başvuru yapılabilir mi?

Evet. Avukatla temsil zorunlu değildir. Ancak başvuru formu, ekler, ihlal gerekçesi ve süre şartları aynen geçerlidir. Temsil varsa usulüne uygun vekâletname sunulmalıdır. [A2: m. 47]

Özel işverenin davranışı anayasal hakları ilgilendirir mi?

Evet, olayın niteliğine göre ilgilendirebilir. Bireysel başvuruda devletin ve özellikle mahkemelerin hakları koruma görevini nasıl yerine getirdiği incelenebilir. E.Ü. kararı, işyerinde iletişim denetimi bakımından örnektir. [A3]

Bir kuruma şikâyet edersem dava sürem korunur mu?

Her durumda korunmaz. Başvurunun hangi kanuna tabi olduğu ve süreye etkisi ayrıca belirlenmelidir. Aynı olayla ilgili olmak, iki yolun sürelerini otomatik olarak birbirine bağlamaz. [A1: m. 40, 74; A2: m. 47]

AYM'de kaybedilen her dosya AİHM'de kabul edilir mi?

Hayır. AİHM'nin kendi konu, süre ve diğer kabul edilebilirlik şartları vardır. AYM'nin kararı tek başına uluslararası başvurunun kabulünü veya ihlal sonucunu belirlemez. [A5: m. 34–35]

İhlal kararı eski hükmü kendiliğinden ortadan kaldırır mı?

Giderim, ilgili AYM kararının hükmüne ve 6216 sayılı Kanun m. 50'ye göre değerlendirilir. Yeniden yargılama yönünde karar verilmişse ilgili yargı merciinin yerine getireceği işlemler bulunur. Sonucun otomatik beraat veya belirli tutarda ödeme olduğu varsayılmamalıdır. [A2]

Kaynakça

[A1] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası — TBMM. Özellikle m. 5, 10–26, 28, 33–42, 48–65, 67–74, 90, 125, 138, 148 ve 153; TBMM Anayasa erişim sayfası.

[A2] 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, m. 45–50.

[A3] AYM, E.Ü. [GK], B. No: 2016/13010, 17/9/2020, §§ 53–69, 76–88 ve hüküm.

[A4] AYM, Serpil Kerimoğlu ve diğerleri, B. No: 2012/752, 17/9/2013, §§ 50–60, 95 ve hüküm.

[A5] Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ek protokoller — AİHM, özellikle m. 34–35.

[A6] AYM, Bireysel başvuru rehberi; İçtüzük; sıkça sorulan sorular.

[A7] AYM, Bireysel başvurular UYAP Avukat Portalı üzerinden alınmaya başlandı, 1/10/2025; resmî çevrim içi başvuru kılavuzu.

[A8] AİHM, Başvuru formunun doldurulmasına ilişkin açıklamalar. Formun ve eklerin güncel sürümü başvuru tarihinde kontrol edilmelidir.